
KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK

NYUGAT-BÁCSKAI JÉZUS SZÍVE-KULTUSZ ÉS TÁRSADALOMTÖRTÉNETI VONATKOZÁSAI

SILLING ISTVÁN

A védőszentek tiszteletének kutatása napjainkban szép eredményekkel jár szinte az egész magyar nyelvterületen. S nem is új keletű érdeklődésről van szó, hiszen századunk egész folyamán történtek ilyen irányú vizsgálódások teológusok, művelődéstörténészek, néprajzkutatók, művészettörténészek részéről. Azonban a Biblia újszövetségi részének legfontosabb személyét, Jézus Krisztust nem soroljuk a szűkebb értelemben vett védőszentek közé, hiszen ő a Biblia szerint maga a Szent, az Isten fia, akihez mindenki mindenkoron fohászkodhat. Az egyetemes egyháztörténet sokat foglalkozik Jézus Szíve tiszteletével, de a népi vallásosság szakirodalmában nem találtam olyan leírást, amely Jézus Szívének, a szeretet szinonimájának kultuszáról szólna. Egy eléggé még fel nem tárt területtel állunk tehát szemben. A Jézus-kultusz különböző formáit ismeri az egyházi szakirodalom. Az ősegyház központi kultusza a Jó Pásztor volt. A középkoré pedig a ferencesek által terjesztett keresztútjárás. Akkor honnan ered a napjainkban olyannyira fokozott Jézus Szíve-tisztelet?

A Jézus Szíve-kultusz valójában nagy tradíciójú keresztény ájtatosság, mai megnyilatkozási formájában azonban újabb keletű. Alacoque Szent Margit életét tanulmányozva bukkanunk a Jézus Szíve-tisztelet hirdetésének szükségességére. A franciaországi szent életű apáca a XVII. század hetvenes éveiben látomásaiban Jézus szeretettől lángoló szívét látta. Ő kapta a küldetést, hogy terjessze a Szent Szív tiszteletét, hogy gondoskodjék annak ünnepéről, s hallhatta a Szív titkait. Tudnunk kell azonban, hogy Alacoque Szent Margit csodálatos értesülései a XVII. századi Franciaországban történtek, ahol Jansen leuveni hittudós és hívei teológiai mozgalmat indítottak többek között a gyakori áldozással szemben. Ez pedig az oltáriszentséghez való járulás ajánlókától, a bűnbocsánattól, és ezáltal az üdvözülés lehetőségének reményétől fosztja meg a hívőket.

A jansenisták a jezsuita oktatás dogmáit bírálták. Ezért nem véletlen, hogy épp a jezsuiták vették fel velük a harcot. S Alacoque Szent Margit kolostorának

vizitációs elöljárója is éppen jezsuita atya volt, aki bátorította az apácát a krisztusi szeretet és megbocsátás hirdetésére. Mindaz, amit a jezsuita atyák és Alacoqué Szent Margit Jézus érzelmeiről állítottak, az az Istenfia szívében – az érzelmi és a lelki élet központjában – lakozik, így az ezeket tápláló Szent Szív tiszteletét hathatósan terjeszteni igyekeztek. Ennek a szeretetnek a magunkhoz vétele szentáldozáskor történik, ezért a jezsuiták az oltáriszentséghez való járulás gyakoriságának szükségességét tovább hirdették. Ugyanakkor az Alacoque Szent Margit által hallott kilenc titok egyike is szorosan összefügg ezzel, mely szerint aki az év kilenc hónapjának első péntekjén a szokásos böjt mellett meggyón és megáldozik, azt Jézus Szíve nem hagyja elkárhozni, annak megadatik a halála előtti bűnbánat és az Úr testének magához vétele.

A janzenistákat a pápa természetesen kiközösítette, s a jezsuiták tovább hirdették Jézus Szíve tiszteletét, és általánosan elterjedtté tették az általuk bevezetett júniusi ünnep megülését. Az egész egyházra érvényes és kötelező ünneppé IX. Pius pápa tette 1856. augusztus 23-án.

A Kárpát-medence déli végei a XVIII. század kezdetére szabadulnak csak fel a török járom alól, s ekkor kezd ismét keresztényekkel benépesülni a Délvidék. Az újratelepítést irányító bécsi uralkodóház érdekeinek megfelelően az új lakosság zöme római katolikus vallású lett, így a magyarok, a németek java része, majd a szlovákok egy része is, valamint a délszlávok közül a sokácok és a bunyevácok. Jézus Szívének tisztelete korán jelentkezik ebben az újraéledő Bácskában. A falutelepítési engedéllyel együtt járt a templomépítési kötelezettség vállalása is. A templom védőszentjének kiválasztásakor az egyházi hatóság szava volt a döntő. Kilenc, a mai vajdasági Bácskához tartozó templom patrocíniuma lett Jézus Szíve. Ezek: Futak, Mosorin, Sóvé, Torzsa, Királyhalma, Zenta, Cservenka, Tavankút és Apatin, valamint négy kápolnát szenteltek a Szent Szív tiszteletére: Szondon, Németpalánkán, Szilbereken és Magyar-kanizsán. Ez valóban tekintélyes szám, pedig e nagytájon nem is volt, nincs is jezsuita rendház. Az egyházmegyei központ azonban Kalocsán volt, s mint tudjuk, a jezsuiták egyik alföldi központja éppen Kalocsa volt. Így tehát az ő sugallatukra kapott a Bácska ennyi Jézus Szíve-szentélyt, míg például a szomszédos bánáti terület, a mai becskerekai egyházmegye egyet sem. A belgrádi egyházmegyében pedig egy van, Niš városában Közép-Szerbiában.

Az említett kilenc bácskai templom közül nem áll már a mosorini, de épül az új Topolyán. A kápolnák sorsát illetően pedig el kell mondanom, hogy Németpalánkán és Szilbereken (Nova Palanka és Bački Brestovac) a II. világháborút követően a korábbi német lakosság helyére újabb érkezett. E két nyugat-bácskai falu Jézus Szíve kálváriakápolnája idővel, sajnos, az emberi felelőtlenség áldozatává lett. A magyarkanizsai (Kanjiža) temetőkápolna ugyan áll még, de funkcióját a nagytemetőben átvette már az újonnan épült ravatalozó. Meg kell említenem, hogy ebben az észak-bácskai kisvárosban található a legnagyobb és legszebb vajdasági szabadtéri Jézus Szíve-ábrázolás,

egy impozáns méretű bronzszobor, a kolozsvári Szeszák Ferenc műve, aki a világhírű Strobl Alajos tanítványa volt. A szobor dedikációja a következő:

Jézus Szentséges Szívének ajánlja Bata Sándor
és neje Remete Viktória 1908.
Isten dicsőségére javíttatta 1975. évben Dukai Sándor
és neje Nagy Hermina.

Visszatérve a kápolnákra, csupán az 1842-ben épült szondi kálváriakápolna, a temető mellett, ma vikária, tölti be elsődleges szerepét ma is.

Ezzel már ki is tértem szűkebb kutatási területemre, Nyugat-Bácskára. Az itteni templomok zömében van Jézus Szíve-oltár, például a zombori plébánia-templomban és a karmelita rendház templomában is. Ez utóbbi mellékoltár emelvénye is Jézus Szíve-domborművekkel díszített. A bal oldali éppen Ala-coque Szent Margit nővér Jézus Szíve-látomását idézi meg. Van Jézus Szíve oltár az apatini nagytemplomban, míg az apatini újtemplom éppen Jézus Szíve tiszteletére épült. De van ilyen oltár Telecska, Szond, Kerény, Kupuszina templomában is. Jézus Szíve-szobor vagy -kép van Csonoplya, Bezdán, Szilágyi, Gombos, Monostorszeg, Kupuszina, Nemesmilitics templomában. És itt van a már említett szondi kápolna.

A Nyugat-Bácskában lelkipásztori teendőket ellátó papok egészen századunk közepéig Kalocsán végezték tanulmányaikat, ott szentelték pappá őket. Jézus Szívének tiszteletét kellőképpen elsajátították az érseki székhelyen, s ezt a vidék templomaiban, mint láthattuk, kamatoztatták.

A jezsuita szerzeteseken és a Kalocsán tanult lelkészekon kívül az 1860-ban alapított Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek is hathatósan terjesztették a megyében a Jézus Szíve-kultuszt. Zárdájukat Zomborban 1877-ben építtette Haynald Lajos kalocsai érsek, s így a megyeközpont erős kisugárzású lett a környékre, vagyis Nyugat-Bácskára. E nővérek terjesztették a Mária szeplőtelen szíve tiszteletét is vidékünkön.

Zarándokhelyé egyik bácskai Jézus Szíve-templom sem vált, azonban a zentai templom búcsújára Adárról, Moholról, Adorjából, Felsőhegyről érkeznek hívek; a királyhalmi ünnepre Kispiacról, Ludasról, Hajdújárásról. A jobbara sokárok lakta Szond (korábbi magyar és német lakossága sosem volt túlsúlyban) kápolnáját is felkeresik a szomszédos Szilágyi és Doroszló búcsújai. Doroszlóról, a legismertebb bácskai Mária-kegyhelyről egyedül ide mentek gyalog a búcsújáró falubéliek. Jézus Szíve ünnepén itt még ma is miséznek horvátul és magyarul, régebben németül is.

A nyugat-bácskai Prigrevica-Szentiván (ma Prigrevica) temetőjében egy csodálatos Jézus Szíve-emlékmű állt 1893 óta a szintén Kalocsán nevelkedett Rónay István pap és költő sírja fölött. A szobor talapzatának oldalain Rónay

verseiből vett magyar, német és latin nyelvű részletek. A latin nyelvű ekképpen szól:

*Ecce cor, quod nos amavit
Sanguine dum lavavit!
Adorandum nunquam satis
Miraculum charitatis.*

*Cordium cor, lumen clarum
Salve sidus animarum!
Pangimus te mirabundi
Sola salus huius mundi.*

(A részlet Rónay István: Hymnus gloriae sanctissimi cordius Jesu davotus című verséből való.)

Az emlékmű maradványai ma is kivehetőek a prigrivicai temetőben a sűrű borostyánfolyondár között.

Az egész Nyugat-Bácska területén, mint másutt is a katolikus világban, június hónap Jézus Szívének hónapja. Ezt a júniusi ájtatosságot először Párizsban tartották meg 1833-ban a Notre Dame (des Oiseaux) zárdában. Ilyenkor mindennap elvégzik a templomban Jézus Szíve litániáját, általában a napi mise után. Bezdánban például, ha egy nap több misét tartanak, akkor az első mise, vagy ha van, akkor a nagymise után. Ugyanígy az oltáriszentség kitételekor, vagy szentségimádáskor is az oda illő Jézus Szíve litániát végzik a templomokban.

Vidékünk több falujában az úrnapi körmenet négy sátra közül az egyikben Jézus Szíve-oltárt állítottak fel. Így volt Bezdánban. Szilágyiban a keleti, a mindenkor piros színű virágokkal díszített sátorban állt Jézus Szíve-szobor az oltáron. Ezen a kicsiny és fiatal, pár év híján alig százéves nyugat-bácskai településen a körmenetben Jézus Szíve-legények vitték a hordozható Jézus Szíve-szobrot. Öltözékük polgári volt, csak a vállukon átvetve viseltek fehér szalagot, melyre a *Jézus Szíve, szeretlek én* szöveg volt hímelve.

Kupuszina (Bácskertes) nem ilyen fiatal község. Egyidős a többi nyugat-bácskai faluval; a XVIII. század közepén létesült egy régi, középkori helység helyén. Ebben a színmagyar, római katolikus faluban Jézus Szíve méltó tiszteletnek örvend. Ünnepe, ahogyan arról már szóltam *Templomok, szentek, imádságok* (1992) könyvem *Kilencedek a bácskai Kupuszinán* című tanulmányában, a fél falu számára fogadott ünnep, s majdnem mindenkinek dologtöltő nap. A reggeli szentmisét sokan látogatják, talán annyian, mint a vasárnapi nagymisét. Tiszteletére nagy kilencedet, a legnagyobbat tartják, amely Alacoque Szent Margit látomása és a jezsuita atyák hirdetésével terjedt el a katolikus hívők között. Ez az első pénteki kilenced. Ezeken a napokon a misén kint van az oltáriszentség, elimádkozzák és éneklük a Jézus Szíve-litániát, a pap pedig a mise után szentségi áldást oszt. A kilencedet végzők e napon gyóznak

és áldoznak. Különbön mindenki úgy igyekszik, hogy e nagy kilencedet október első péntekjén kezdje, s így júniusban, Jézus Szíve havában fejezheti be.

A kupuszinai Szent Anna-templomban van Jézus Szíve mellékoltár. Oltárképét J. Kessler bécsi festőművész készítette 1877-ben a Stefansdom ismert ilyen képe alapján. Az ünnepen innen misézik a falu papja. Ezt az oltárt leginkább piros virággal díszítik. Ezen az oltáron áll a Prágai Kisjézus öltöztető szobra is.

Júniusban a kupuszinai templomban is mindennap elhangzik a Jézus Szíve-litánia a mise után, míg a vasárnap délutáni litánián-vecsernyén szintén ezt imádkozzák, éneklik e hóban.

A templomban régebben minden újhold vasárnap, mostanában a hónap első vasárnapján szentségimádás, szentségkitétel van. Ilyenkor is a Jézus Szíve-litániát végzik.

A kupuszinai templomban van még egy szép magas Jézus Szíve-szobor is. A tizenhárom templomi lobogó közül héten van Jézus Szíve-kép. Az egyik fehér hízmésű fehér slingelt lobogó Jézust ábrázolja, amint szívére mutat. Felette lyukhízméssel írva: Jézus Szíve. Ennek párja a Mária Szíve-lobogó. Ezeket viszik a zarándokútra induló kupuszinaiak. A többi lobogó régebbi. Van két piros bársony lobogó, rajtuk egyik oldalon a Jézus Szívét ábrázoló olajnyomat, míg a másik oldalon Mária Szíve. A két fehér selyem lobogón úgyszintén egy-egy Jézus Szíve-, illetve Mária Szíve-kép. A zöld szövetből készült két lobogó közül az egyikken szintén van Jézus Szíve-nyomat.

A falu templomában a szentély és a hajó közötti boltíven a magasban a tövisszuszorúval övezett, lángoló szív képe látható.

Az új szöszékre, illetve prédikációs állványra ajándékozott terítők közül az egyikre Jézus Szíve alakot szőttek a szomszédos Monostorszeg (Bački Monoštor) faluban a sokác asszonyok. A régi oltárterítők közül kettőnek a közepén szép aranyhízmésű szív alak.

A kupuszinai templom előtt három szakrális emlékmű: a jobb oldali Jézus Szíve-szobor, talapzatán a felajánlással:

Isten dicsőségére emeltették Guzsvány Anna
és férje Koleszár Pál 1906.

A bal oldali szobor Mária Szívée.

A faluban is van egy szoborfülke a fő utca 61. számú házának a kerítésében. Ez Kupuszina legfiatalabb egyházi jellegű emlékműve: benne Jézus Szívének szobra. A nép Fridrikéké kápolnának nevezi. Dedikációja:

Isten dicsőségére emeltette Fridrik Imre
és neje Balogh Erzsébet 1965.

A kupuszinai temetőben kápolna nincs. Néhány sír fölél szoborfülkét állítottak. Egyikükben, a Lovász család sírboltján, Jézus Szíve-szobor áll.

Több síremléken látható Jézus Szíve-ábrázolás: porcelánkép, karcolt rajz. Igen sok márvány síremléken a befejező szöveg a következő: Jézus Szíve könyörülj rajtuk! vagy Jézus szentséges Szíve könyörülj rajtuk!

E gyakori fohász éppen az üdvözülés reményét és vágyát fejezi ki, melyet Jézus az ő Szent Szíve tisztelőinek ígért.

Korábban két ház oromzatfülkéjében is állt Jézus Szíve-szobrocska.

A falu házainak hagyományos tisztaszobáiban a két külön álló díszes ágy fölött, a fő helyen egy-egy Jézus Szíve-, illetve Mária Szíve-szentkép (olajnyomat) függ. Szinte minden házban található egy-két kisebb-nagyobb porcelán- vagy gipszfigura, az elterjedtebb lourdes-i Mária-figurák társaságában, mely Jézus Szívét ábrázolja: búcsúi, zarándokúti emlék. Amely családban (Sóta, Péter stb.) e tisztelet nagyobb, ott a nagyszobában egy méter magas, sőt magasabb szobor is található, kis oltárnak kiképezett állványon, amelyre a Szent Szív ünnepén virágot tesznek, gyertyát gyújtanak, amely egész nap ég (tehát külsőségekben is megadják a tiszteletet), s ide jön a család e napon magánjátatosságra. Ezek a családok felajánlották magukat Jézus Szent Szívének.

Újabbán a nászmisén a kántor, a jegyesek vagy szüleik kérésére, a *Jézus Szíve, szeretlek én . . .* kezdetű egyházi éneket éneкли. Hasonlóképpen történik Doroszlón is, azzal, hogy ott a templomból kifelé tartó ifjú párt kíséri ez az ének. Telecskán is dívik ez a szokás, sőt az észak-bácskai Horgoson szintén.

Szintén nem régi szokás, hogy temetéskor a temetőben, a sírnál a kántor és a pap, ma már néhány asszony is, a *Jézusom édes Szíve . . .* kezdetű éneket éneкли.

Az 1960-ban Szabadkán megjelent első vajdasági magyar római katolikus imakönyv, a *Hitélet* a leginkább használatos ilyen könyve a nyugat-bácskai magyarságnak. Kupuszinán is ez a leghasználatosabb. Ebben megtalálhatjuk Jézus Szívének ígéreteit; a Jézus Szíve-litániát; XIII. Leó pápa felajánlását Jézus Szentséges Szívéhez; egy engesztelő imát Jézus Szentséges Szívéhez; a családfelajánlás szövegét. Az énekek közül pedig a következő kezdősorúakat:

- Jézus szíve, öntsd szívembe lángoló szereteted . . .
- Jézusomnak szívéen megnyugodni jó . . .
- Jézus Szíve, legtisztább szív . . .
- Jézus Szíve, Jézus Szíve, jöjj el hozzánk égnek kincse . . .
- Jézus Szívét dicsérni jöttünk el misére . . .
- Jézus tiszta szent Szíve, szeretet oltára . . .
- Térdet hajtva imádunk, Jézus kegyes Szíve . . .
- Ó, kegyes Jézus szent Szíve, ezerszer üdvözlünk . . .
- Ó, örök szeretet nagy mélysége . . .

Ima- és énekeskönyveink közül használatos még az *Orgonahangok*, az *Örök-imádás*, a *Szent vagy, Uram!* című, melyek mind magyarországi kiadványok, s ezekben is szép számmal található imádság vagy ének Jézus Szívéhez.

A kupuszinaiak imakönyveiben megannyi különböző kis szentkép található, melyek más-más helyről, különféle alkalmakból kerültek a tulajdonos birtokába. Ma már legtöbb a környező települések újmiséis papjainak ünnepére készül, a Bibliából vett idézettel hátlapjukon, így örököltve meg ezt a szép eseményt. Osztanak ilyeneket papok évfordulóin, templomi évfordulókon, fontos ünnepeken. A képecskék között a Jézus Szívét ábrázolók is megtalálhatók, azonban ezek sorra zarándokúti emlékek, s főleg az olaszországi, leginkább római templomokból valók. Jelzik ezt a rajtuk található szövegek:

– SACRO COURE di GESÚ

– NOVENA IRRESISTIBILE AL SACRO COURE DI GESÚ.

De van horvát nyelvű felajánlás is:

– Posveta Presv. Srcu Kralju naroda,

mely XIII. Leó pápa imájának fordítása.

Az ábrázolások „eleinte a Szent Szívet inkább önállóan festették, rajzolták. A Szíven a töviskorona, a kereszt, a Seb is szerepel, valamint a szerelmet kifejező lángok” (Müller, 1944). Később már Jézust is festik, amint szívére mutat. Vidékünkön az 1995. évi doroszlói kisasszony napi búcsúban is láttunk kb. 40–50 cm magasságú, gipszből készült Jézus Szíve-szobrot árusítani.

Ezek az apró képek és a többi ábrázolás is a Jézus Szíve-tiszteletet hirdetik, és Alacoque Szent Margit szerint, aki ezeket nyilvánosan vagy magánjelleggel tiszteli, az Úr különös áldását elnyeri. Bizonyára innen ered ezek gyakorisága a nyugat-bácskai magyar katolikusok körében is.

IRODALOM

Müller Lajos S. J.: *A Jézus Szíve-tisztelet története*. Budapest, 1944

Silling István: *Templomok, szentek, imádságok*. Újvidék–Tóthfalu, 1994

Weisbender, Joseph: *A szentek élete*. Budapest, 1990

Népi vallásosság a Kárpát-medencében I. S. Lackovits Emőke szerk. Veszprém, 1991